

Konstnärskap med vårdmotiv

En intensiv och fantasieggande kollektion målningar och träskulpturer av Tor-Göran Henriksson från Uppsala – plastikkirurg till yrket och konstnär på fritiden – visades nyligen på galleri Svenska Bilder i Stockholm. I linje med tidigare utställningar som Henriksson haft var flertalet motiv hämtade från uppsaliensisk sjukhusmiljö, ofta med fokus på konstnärens favorittema: stramt uniformerade sjuksköterskor i gammaldags blåvitt.

Tor-Göran Henriksson säger att det återkommande sjuksköterskemotivet – som blivit hans insignium som konstnär – är ett uttryck för respekt och beundran inför sjuksköterskekåren. I all synnerhet deklarerar Henriksson sin aktning inför den krets som finns av lite äldre, erfarna sköterskor – kvinnor med både stor yrkeskunskap och djupgående lojalitet i bagaget.

– Sjuksköterskorna är flaggan i vården. Deras ansvarstagande är en av de viktigaste förutsättningarna för att sjukvården skall kunna fungera på ett bra sätt. Det är därför som jag vill lyfta fram dem och deras perspektiv och upplevelser, kommenterar Henriksson.

Konstnärligt sett kännetecknas Tor-Göran Henrikssons målningar av en underfundig bildkomposition, ibland med absurda och på gränsen till surrealistiska inslag. Både

målningar och skulpturer rymmer en tvetydighet i budskapet som åskådaren kan fundera länge över.

Tor-Göran Henriksson själv säger förklarande att motiven presenteras »tillskruvade«, vilket ofta innebär just en spännande dubbeltydighet. Ett exempel från utställningen är en träskulptur som visar en sjuksköterska som hjälper och håller upp en patient bakifrån. Tittar man mer eftertänksamt inser man att skulpturen är en modernt tolkad pietà, dvs en framställning av den sörjande Maria med den döde Jesus i famnen.

Ett annat exempel från utställningen på Svenska Bilder är en målning med akademiska sjukhusets (gamla) huvudbyggnad i fön- den och ett brännbollslag på en gräsplan framför. Betraktas bilden mer ingående avslöjas att bollspelet bedrivs av en härligt varierad blandning av strikt uniformerade sköterskor och patienter i gammaldags grå sjukhusdräkter. På sjukhustaket i bilden lyser de stora – vädjande – röda kors som fanns i verkligheten på 1940-talet och som skulle avhålla främmande makters bombplan från att attackera »Ackis«.

En annan Henrikssonare, med direkt sjukvårdspolitiskt motiv, visar en totalt utpumpad skara sjukvårdsarbetare som är så slut att de själva hamnat på undersökningsbriter. Det är en bild som vänder

TOR-GÖRAN HENRIKSSON framför en målning i en stil som andas äldre, nederländskt interiörmåleri. Motivet är sköterskor iklädda den s k fracken, en högtidsdräkt som förr användes bl a under helgtjänst. Vad visar bilden? Är det en äldre översköterska och en ung, nyanställd som för ett allvarligt arbetsrelaterat samtal eller rymmer det en mjukare, allmänmänsklig symbolik i kontakten mellan de två?

NATTKAFFE

en välbehövlig paus under nattjouren. Notera ramen. Tor-Göran Henriksson börjar alltid med att leta upp en ram som han inspireras av och utgår ifrån då han bygger sitt konstverk.

BRÄNNBOLLSMATCH

mellan strikt uniformerade sköterskor och patienter i gammaldags grå sjukhuskläder framför Akademiska sjukhusets gamla huvudbyggnad.

SJUKVÅRDSARBETARE

som är så slut att de själva hamnat på sjukhusbädrarna.

upp och ner på perspektiven, men som också vill berättat något viktigt om realiteter angående livet i vårdens vardag.

Personalen är så slut att de själva tvingats ta viloplats.

– Bilden är skruvad utifrån en sann upplevelse om att många sjukvårdsanställda inte mår bra, förklarar Henriksson. Det är ju inte så enkelt som många tror, att läkare och sköterskor alltid representerar de friska. Det är lätt att bli sjuk i den stress som råder. Jag har själv upplevt det, och vet hur många inom sjukvården som mår dåligt och som känner att de inte orkar med jobbet längre.

– Folk är utarbetade och utbrända och en del funde-

rar över att satsa på något helt annat i livet. I den mest utslitna gruppen återfinns ofta just folk av den särskilt ansvarstagande sorten, de som alltid ställer upp, som alltid är lojala med jobbet och som har svårt att säga nej.

– Motsatt kan det ibland klinga lite hänfullt med den axelklapp som brukar uttryckas från huvudmannahåll när de stora problemen hopar sig, »men vi har i alla fall vår duktiga personal«.

Tor-Göran Henriksson blev legitimerad läkare år 1969. Han säger – allvarligt och utan ansats till att romantisera – att man på den tiden levde i en annan, och totalt sett bättre, trygghet på jobbet, bl a eftersom sjukvårdens ekonomi inte var ansträngd på det extrema sätt som gäller idag. Dessutom fanns förr en självklar status i yrket, för både sköterskor och läkare, vilket underlättade arbetet. Med åren har mycket försämrats på bägge fronten.

De strama sjuksköterskeuniformerna, som återkommer i Tor-Göran Henrikssons konst främjade också rent handfast, på sin tid, sköterskans professionella myndighet.

– Sköterskan var en auktoritet, och det syntes på hela uppenbarelsen, på uniformen och på den klas-

PIETÀ

sköterskan med sin patient är en nytolkning av en pietà, dvs Maria med den döde Jesus.

SKULPTUR

Två sköterskor nära intill varandra. Är det en scen som skildrar gemenskap och manifesterad tröst eller det motsatta – en konflikt och ett strupgrepp? Förmodligen det förstnämnda. I så fall ser man till vänster en sköterska som är mycket ledsen, efter att ha misslyckats med något. Vid hennes sida arbetskamraten som tröstar och säger att det här är inte så farligt, det här har vi alla gjort och du kommer att klara det här.

siska sjuksköterskebrochen – tunga och betydelsefulla yrkesinsignier, säger Henriksson.

Uställningen i Stockholm sammanföll på ett ungefär i tiden med att Tor-Göran Henriksson lämnar det kliniska arbetet för att gå i pension. Han har varit universitetslektor, överläkare och docent vid plastikkirurgiska kliniken i Uppsala, och på senare år har han även ansvarat för den plastikkirurgiska verksamheten vid Gävle sjukhus.

Pensioneringen kommer att ge mer tid över åt konstnärsskapet, vilket är efterlängtat. Tor-Göran Henriksson berättar att han arbetar omsorgsfullt och länge med sina verk. Som yrkesverksam doktor på heltid, med konstnärsskapet förlagt till fritiden, har han därför hunnit med högst tre–fyra målningar plus ett par skulpturer varje år.

Akademiska sjukhuset, Ulleråker, Uppsala i övrigt och sjukskötersketemat torde återkomma även i framtida bilder. Tor-Göran Henriksson berättar att han målade den första sjukhusmålningen redan för ca 20 år sedan. Han be-

tonar att detta ledmotiv inte återkommer för sin egen eller för estetikens skull utan för att Henriksson har något att berätta angående sjukvårdens vardag.

Med sköterskan i så oförtrutet fokus kan man förstås undra varför inte också läkare kunnat inspirera till bilder?

Men den frågan slår Tor-Göran Henriksson ifrån sig med en lätt protest. Visst förekommer också läkare i hans konst. Han avslöjar att han till och med målat klassiska porträtt av flera namnkunniga läkarprofiler, t ex Erik Ask-Upmark, Moltas Eriksson och Sune Johansson.

Uställningen med Tor-Göran Henrikssons bilder och skulpturer är avslutad när den här artikeln publiceras. Men den som är intresserad av och vill veta mer om Henrikssons konst är välkommen att kontakta galleri Svenska Bilder i Stockholm. Tel: 08-662 94 24.

Bo Lennholm,
frilansjournalist, Stockholm

Foto: Hans Pettersson

En observant akademisk patient

Folke Henschen, aktuell genom återinvigningen av Peter Weiss' muralmålning i Karolinska sjukhusets gamla patologibyggnad, var en Stockholmsprofil under 1900-talets sju första decennier. Han var son till en medicinsk storman, Salomon H, känd hjärnforskare som bl a kallades till Moskva i mars 1923 för att undersöka Lenin efter dennes upprepade slaganfall. Folke Henschen medföljde på resan, dock utan att hans expertis behövde tas i anspråk. Lenin förbättrades och levde ytterligare ett år. I sina läsvärda memoarer, »Min långa väg till Salamanca«, ger Folke Henschen en intressant bild av denna resa.

Om Folke Henschen finns en livskraftig legend. Våren 1943 kolliderade han som cyklist med en »gengasdriven droskbil som kom i rasande fart«. Enligt legenden märkte han då han slog bakhuvudet i gatan att det knakade i nacken. Han skulle då ha tagit ett fast tag i huvudet med båda händerna och meddelat de kringstående: »Jag är professor Henschen. Jag har brutit nacken. Rör mig inte!« Han skulle själv ha tagit sig in i ambulansen, fortfarande fixerande huvudet, och förts till KS där han möttes av KIs halva kliniska fakultet.

Enligt memoarförfattaren själv är denna drastiska version tyvärr inte sann. Han skriver: »Gjorde det ont? Inte så värst, men jag blödde starkt från huvudet och efter ett ögonblick satt mitt huvud alldeles fast på ett egendomligt sätt ... Min son Anders kom rusande ned på gatan. (Olyckan hände precis vid hemmet) ... Vi resonerade om hur jag borde göra – gå hem eller fara till Karolinska sjukhuset, dit jag ju i alla fall skulle. Vi tog bilen som jag stött ihop med och for till sjukhuset.«

Legenden kan alltså avföras, men patientens/läkarens berättelse blir inte mindre intressant för det. Runt honom samlades professorerna i kirurgi (Hellström), röntgenologi (Åkerlund), neurologi (Antoni)

och neurokirurgi (Olivecrona), de senare blixtkallade från Serafimerlasarettet, »samt underläkare, alla mycket allvarliga och tysta«.

Snabbt stod det klart att skadan var allvarlig. Röntgen visade en luxationsfraktur mellan atlas och epistropheus med fraktur av dens och en 50-procentig kompression av spinalkanalen. I väntan på behandling dikterar patienten ett utlåtande över en mikroskopi. Han noterar: »Huvudet satt nu så fast som möjligt och jag kände mig tjock i halsen ... hade lätta smärtor i nacken när huvudet rördes samt myrkrypningar i fingrarna. I övrigt kände jag mig väl omhändertagen och fullkomligt lugn.« – I journalen står några dagar senare: »Patienten skämtar omotiverat med sköterskorna.«

Olivecrona lade en Glissons slynga och dagen därpå en Crutchfield tång, som dock lossnade och fick läggas om. Henschen noterar: »... varvid jag hade en rätt sensationell förmimelse av att huvudet rutschade ned mot kroppen.« Även det fortsatta förloppet är väl beskrivet och blev dramatiskt med bl a skavande gipsrage och trycksymtom från ryggmärgen vilka kom och gick.

Allt slutade dock väl, och professorn kunde återgå till sin vetenskap. Henschen blev emeritus 1947 och fick uppleva ytterligare 30 år som aktiv.

REFERENS

Henschen F. Min långa väg till Salamanca. Stockholm; Bonniers; 1957.

Jan Eklund,
docent i anesthesiologi, Karolinska institutet,
Stockholm
jan.eklund@telia.com

»På denna (kalkon) gick värden löst med sina egna slöa knivar; med dessa lyckades han frigöra trasiga bitar med osköna snittytor.«

(Folke Henschens beskrivning av egyptisk middag)